

Música de banda. 1845-1970: 125 anys de bandes i societats musicals de l'Ebre (Museu del Montsià. Amposta, del 2 de desembre de 1995 al 7 de gener de 1996)

M. Carme Queralt
Comissària

Les bandes de música i les societats musicals estan fortament arrelades a les comarques del Montsià, el Baix Ebre, la Terra Alta i la Ribera d'Ebre, des del segle passat. Sens dubte, constitueixen un dels elements populars més destacats del seu patrimoni etnològic i, en general, del patrimoni cultural de les Terres de l'Ebre.

Es tracta, majoritàriament, de bandes de música fundades i sostingudes per societats obres, recreatives, culturals o musicals —depenent del tipus de societat més habitual en el moment històric concret en què es funda cadascuna d'elles—; totes, però, d'una àmplia base popular. Precisament, aquesta base continua sent una de les principals característiques de les bandes de música i de les societats musicals de l'Ebre, on les bandes de caràcter municipal són, gairebé, una excepció.

L'exposició «Música de banda. 1845-1970: 125 anys de bandes i societats musicals de l'Ebre» ha estat produïda pel Museu del Montsià i pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, dins el marc de l'àmbit «Bandes de música» del II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana, celebrat a Amposta els dies 2 i 3 de desembre de 1995, i, actualment, forma part del programa d'exposicions itinerants del Museu.

L'exposició té per objectiu fer conèixer l'important nombre de bandes de música existents a les comarques de l'Ebre,

la seva antiguitat i l'enorme riquesa associativa que representen; és a dir, vol mostrar la seva importància històrica, social i etnològica, més enllà de l'estrictament musical, potser més coneguda. Com se sap, les bandes de música i les societats musicals han despertat i cultivat, al llarg del temps, el sentiment musical i artístic de la gent de l'Ebre; han format centenars de músics afeccionats, alguns dels quals han arribat a convertir-se en professionals de fama i prestigi arreu d'Europa; i han creat formacions musicals que han aconseguit també una gran rellevància, fama i prestigi, dins i fora de Catalunya.

El contingut de l'exposició és fruit del treball de camp realitzat, poc abans de la inauguració de l'exposició, per Salvador Viladrich i Xavier Cortiella, dels Serveis Territorials de Cultura a Tortosa, i per l'autora, com a conservadora del Museu del Montsià i comissària; i reflecteix la nostra visió del tema, feta a partir del pa-

trimoni musical i instrumental i dels abundants materials gràfics i orals reunits durant el treball de camp; una visió nova, donada la manca d'un estudi o recull previ.

«Música de banda. 1845-1970: 125 anys de bandes i societats musicals de l'Ebre» presenta, així, quatre àmbits: Recull històric, Activitats musicals: concerts, cercaviles i festes populars, Activitats musicals no bandístiques, i Instruments, banderes i faristols antics. Els tres primers són protagonitzats per abundant material gràfic, i el quart per patrimoni material, tot i que en cadascun dels àmbits els dos aspectes són presents.

El primer àmbit, Recull històric, presenta una trentena de fotografies de diverses formacions bandístiques ebrenques, realitzades entre els anys 1900 i 1960, i mostra diversos objectes significatius de la seva història, com ara el clarinet que la reina Isabel II va regalar al poble d'Alcanar el 1845 amb motiu de la fundació de l'actual Banda Municipal de Música, el reglament de la Lira Ampostina editat el 1916 o el llibre de rebuts dels socis de la Lira Roquetense del 1924.

Si tenim present que la Banda Primitiva de Llíria, considerada la més antiga de l'Estat espanyol, es funda l'any 1819 ens adonarem de la importàn-

cia històrica de bona part de les bandes i societats musicals de l'Ebre, i també de l'origen molt reculat d'algunes d'elles. Un origen que cal situar també —segons el que avui coneixem— als inicis del segle passat, concretament al 1834. Aquesta referència cronològica es troba a l'arxiu parroquial de Sant Miquel d'Alcanar (Montsià), on consta l'existència d'una «música del poble».

Les notícies de què disposem sobre l'existència o la fundació de bandes de música al segle XIX a l'Ebre són nombroses. A tall d'exemple: el 1870 es funda una banda de música a Ulldesconca (Montsià). A finals de segle es creen les de Santa Cecília i la Lira Der-tosense a Tortosa (Baix Ebre). El 1898 a Miravet i abans del 1901 a Benissanet (Ribera d'Ebre). A la Fatarella (Terra Alta) el 1919 n'existia una.

El segon àmbit, Activitat musical, mostra amb trenta fotografies com, a més de amb les actuacions tradicionals —concerts, concerts de carrer i cercaviles—, les bandes de música de l'Ebre han estat també, de sempre, estretament relacionades —amb les diferències que les circumstàncies socials i religioses de cada època han imposat— amb les manifestacions més populars, i de tota mena: festives, socials, religioses, esportives, etc.

Banda de música (1901).

Aquestes activitats populars han conformat —i encara avui conformen— una part important del fonament cultural i musical de les formacions musicals de les Terres de l'Ebre. La seva presència ha donat una personalitat pròpia a les festes majors i de carrer, als romiatges i a les processons de la zona. Aquest àmbit mostra algunes partitures populars originals, com ara la «Gran Jota Tortosina» de Joan Moreira, obra del mestre Joan Monclús o la «Jota Vella» d'Alcanar.

El tercer àmbit, Activitats musicals no bandístiques, vol reflectir la importància i el bon nombre d'altres activitats musicals realitzades pels membres de les bandes: orquestres, conjunts de música melòdica, orfeons, grups de dansa, etc.; a través d'una quinzena de fotografies, realitzades entre els anys 1917 i 1970, acompanyades d'una mostra de materials gràfics publicitaris de les orquestres del Baix Ebre i de la Ribera d'Ebre dels anys quaranta i cinquanta, i d'objectes diversos, com ara l'estendard brodat de l'Orfeó Ocells del Montsià de la Lira Ampostina, del 1963.

El quart àmbit recull una bona mostra d'instruments, faristols i banderes de caràcter històric. Encara que la varietat i quantitat d'instruments que ha d'integrar una banda no és fixa, i depèn de les possibilitats associatives de cada formació, els instruments de vent-fusta (flautes, flautí, saxos, clarinets), els de vent-metall (trompes, trompeta, trombons, saxhorn, fliscorn, onnoven, bombardino, baix) i els de percussió (timbals, caixa, bombo, platerets, triangle), constitueixen els instruments musicals que conformen una banda de música.

Tots aquests instruments, els quals han sofert una evolució constant que ha marcat la qualitat musical de cada moment i de cada formació, formen part de la mostra.

El Rif, l'altre occident. Una cultura marroquina (Museu Etnològic de Barcelona, 1996)

Yolanda Aixelà Cabré
Col·laboradora del Museu Etnològic de
Barcelona

L'existència d'una realitat pluricultural a Catalunya, amb un nombre elevat d'immigrants rifenys, va despertar l'interès del Museu Etnològic de Barcelona i del Grup d'Investigació de les Societats Nord-africanes de la Universitat de Barcelona. Així, es va plantejar organitzar una exposició al voltant de la societat arabomusulmana, concretament del col·lectiu marroquí. Amb aquesta activitat es canalitzava una preocupació tant de les instàncies culturals i polítiques, com de la societat en general.

El nostre interès va ser, des del principi, mostrar una realitat cultural complexa, falsament simplificada i radicalitzada sota termes religiosos o de violència cap a les dones. Aquest objectiu s'acomplia amb l'elecció d'alguns fets socials quotidians representatius de la seva vida diària, que condensaven aspectes tan diversos com són els econòmics, els polítics, els socials o els culturals. Així, vam dividir l'exposició en sis apartats: el *mousse*, la *razzia*, família i dona, el casament, el mercat i el dinar. Les implicacions d'un d'aquests fets socials les desenvoluparé breument a continuació, incidint en la manera en què el vam recrear amb els objectes etnològics.

El casament és la presentació social d'una unió familiar. Amb aquesta cerimònia es materialitzen les aliances de grup i fan cada cop més complexa una societat que fonamenta la seva solidaritat en el parentiu. El casament també representa

la reproducció de la societat rifenya, la vinculació de dues unitats econòmiques, la legitimitat de la parella, la presentació del matrimoni en societat, la festa familiar, etc. Així, de les múltiples qüestions que s'han de destacar, en vam escollir dues, el ritual matrimonial i el dot, les quals es van representar mitjançant peces com el vestit de la núvia i els seus accessoris, els objectes necessaris per tenir cura del seu físic, els tatuatges de la núvia, els instruments musicals, o les joies del dot.

Certament, ens vam trobar amb múltiples dificultats quan vam haver de proporcionar als objectes una significació social que ens permetés, des de la seva vinculació amb d'altres, apropar-nos a una cultura diferent, explicant com és la seva vida quotidiana, però malgrat el resultat no creiem que ens haguem equivocat en el mètode. Ens falta investigar més en aquesta direcció, donat que l'avantatge més clar que ens proporciona la integració d'uns objectes etnològics diversos, és el de mostrar la forma en què uns homes i unes dones construeixen i viuen en societat en un moment històric determinat.

Ernesto de Martino en europea

Carles Feixa
Universitat de Lleida

A finals de 1995 va tenir lloc a Roma i a Nàpols un congrés internacional sobre la figura i l'obra d'Ernesto de Martino. Filòsof, historiador de les religions, antropòleg, folklorista, activista polític i escriptor, el pensament i la personalitat de l'autor, a trenta anys de la seva mort, provoquen encara avui a Itàlia l'estranya combinació de fascinació i oblit suscitada per altres intel·lectuals com Croce, Pasolini o Pavese, que De Martino va conèixer personalment. Amb la diferència que la seva obra no ha obtingut la difusió internacional que van obtenir els seus coetanis, i que ell també mereixia pel caràcter pioner de les seves aportacions teòriques i metodològiques, i l'extrema lucidesa dels seus escrits.

Nascut a Nàpols el 1908 i mort a Roma el 1965, la vida d'Ernesto de Martino recorre els grans períodes de la història contemporània d'Itàlia, que són també els d'Europa: liberalisme, feixisme, guerra, postguerra, consolidació democràtica. Membre d'una família de la burgesia napolitana, va estudiar lletres a la universitat, i esdevingué deixeble de Benedetto Croce, la màxima figura de la intel·lectualitat italiana d'entreguerres. Interessat en la història de les religions, la seva primera obra (*Naturalismo e storicismo in Etnologia*, 1941) mostra la influència de l'idealisme historicista crocià. Durant els anys de la Segona Guerra Mundial va militar en la resistència antifeixista en el grup de joves liberals que envoltaven Croce. Tanmateix, aviat es dis-